ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 120, Eylül 2021, s. 146-156

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.52>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
26.07.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.09.2021

Arş. Gör. Osman ERASLAN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
osmaneraslan87@gmail.com
Orcid: 0000-0003-3322-9277

HAVARİ PETRUS’UN ROMA SEYAHATI VE ÖLDÜRÜLMESİ HAKKINDAKİ TARTIŞMALAR*

Öz

Petrus, İsa’nın on iki havarisinin reisi ve sözcüsü olarak bilinmektedir. Petrus, Beytsayda’da dünyaya gelen ve Kefernahum’da balıkçılık yapan sıradan bir Yahudi’dir. İncildeki bilgilerden evli olduğu da bilinen Petrus’un apokrif kaynaklarda bir kızı olduğu anlatılmaktadır. Kaynaklara göre Petrus, İsa ile tanışmasının ardından balıkçılığı bırakmış ve tüm vaktini İsa’nın hizmetine adanmıştır. İlk havari olarak bilinen Petrus’un, İsa’nın yeryüzündeki hayatı boyunca yanından hiç ayrılmadığı anlatılmaktadır. Hatta diğer havarilerin gitmediği yerlerde bile İsa’nın yanında bulunmuş ve onun pek çok mucizesine şahit olmuştur. Petrus, İsa’dan sonraki süreçte de farklı coğrafyalara misyon seyahatleri düzenlemiştir. Bu seyahatlerden en önemlisi Roma seyahatidir. Roma seyahatinin önemi hem Petrus’un son misyon durağı olmasından hem de Roma kilisesinin kurucusu olduğuna inanılmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Hristiyanlar Petrus’un Roma’da baş aşağı şekilde çarmıha gerilerek M. 65 senesi dolaylarında öldürüldüğüne inanmaktadırlar. Mezarının da günümüzde Aziz Petrus Katedrali olarak bilinen Vatikan’daki bazilikanın altında olduğuna inanılmaktadır. Genel kanının bu şekilde olmasının yanında Petrus’un öldürüldüğü yer ve zaman hakkında farklı iddialar öne süren teologlar da mevcuttur.

Anahtar kelimeler: Havari Petrus, Roma, Petrus’un Ölümü, Şehit.

* Bu makale “Havari Petrus ve Hristiyanlıktaki Yeri” isimli doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

CONTROVERSIES ABOUT THE APOSTLE PETER'S TRAVEL TO ROME AND HIS DEATH

Abstract

Peter is known as the leader and spokesman of apostles. Peter is an ordinary Jew, who was born in Bethsaida and worked as fisherman in Capernaum. In the light of Gospels, we can know that Peter was married and according to apocryphal texts he has a daughter. According to Scripture, after meeting with Jesus, Peter gave up fishing and devoted his all time to service of Jesus. It is told that Peter, who is known as the first apostle, had never leaved Jesus throughout his lifetime. Even he accompanied Jesus such places that no other apostle was there and witnessed his miracles. After Jesus, Peter had traveled to other cities for mission. The most important of these mission travels was to Rome. The importance of Rome trip originates both from that Rome trip is Peter's last trip and from that it is believed that Peter is the founder of Roman church. Besides Christians believe that Peter was crucified in Rome upside down in ca. 65. It is also believed that now his tomb is under the basilica in Vatican City which was known as St. Peter's Cathedral. This is the general opinion of Christian world about apostle Peter. But there are some theologians who have different views.

Keywords: Apostle Peter, Rome, Death of Peter, Martyr.

Giriş

Hristiyan dünyasında havari Petrus ile ilgili tartışma konusu olan en önemli olaylardan biri onun Roma'ya gidişidir. Papanın liderliğindeki Katoliklere göre Petrus, Roma'ya gitmiş ve orada şehit edilmiştir. Hatta Petrus, Katolikler tarafından ilk papa ve Roma kilisesinin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Ancak Protestan teologlara göre ise bu durum oldukça şüphelidir. Zira ilk Hristiyan kaynaklarında böyle bir olaydan hiç söz edilmemektedir. Her iki tarafın argümanları perspektifinde Petrus'un Roma seyahati ve ardından da şehit edilmesi olayının incelenmesi meselesinin aslının anlaşılmasına yardım edecektir.

1. Petrus'un Roma'ya Gidişi

Petrus'un Roma'ya gittiği iddiasının dayandığı kaynaklardan biri Papa I. Clement'in (Clement of Rome) Korintlilere yazdığı mektuptur. I. Clement, havarilerle aynı dönemde yaşamış ve bazı kaynaklarda 88-99 bazı kaynaklarda ise 78-86 yılları arasında Roma piskoposluğu yapmış bir kişidir. Liber Pontificalis'te (1916) (Papalar Kitabı) ise I. Clement'in 68-79 yılları arasında piskoposluk yaptığı ifade edilmiştir. Söz konusu mektubu I. Clement'in, Diocletian'ın zulmünden sonra Konrintlilere yazdığı bilinmektedir. Mektupta Pavlus'un hem batıda hem de doğuda vaazlar verdiği ve Petrus ile şehit edildikleri anlatılmaktadır. I. Clement, anlattığı olayların gerçekleştiği yer hakkında hiçbir bilgi vermemiş olmasına rağmen bu mektubu Roma'dan yazmış olması sebebiyle sonraki nesillerde mektupta anlatılan olayların da Roma'da vuku bulduğu kanısı oluşmuştur. (Gallagher, 1894; 1. Clement, 5: 4)

I. Clement'in bu mektubu ilk yüzyıllarda Kutsal Kitapla aynı derecede kutsal kabul edildiği ve Yunanistan, Anadolu ve tüm Helen diyarının kiliselerinde cemaate okunduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla Petrus ve Pavlus'un Roma'da yaşadıkları ve şehit edildikleri

olgusunun halkın zihnine bu şekilde yerleştiği iddia edilmektedir. Petrus'un Roma'yı ziyaret ettiği ve orada kaldığı iddiasının kaynaklarından bir diğeri ise, M.S. 340'ta Eusebius'a (263-339/340?) dayanmaktadır. Onun ifade ettiği bu bilgiyi Jerome, Binius, Labbeus, Petavius, Bede, Baronius ve Valesius gibi kilise babası ve teologların devam ettirdiği bildirilmiştir. Daha sonra Papa IX. Pius'un (1846-1878) onayladığı kilise yasasına göre Petrus'un papalığı otuz üç yıl sürmüştür ve bu sürenin yirmi beş yılı Roma'da geçmiştir. Burada Petrus'un papalığı için, Roma'daki yirmi beş yıl süren piskoposluğa Antakya'daki yedi yıl süren piskoposluk süresinin eklenmesi neticesinde otuz üç yıl sürdüğü ifade edilmiştir. (Gallagher, 1894; Liber Pontificalis, 1916)

O dönemdeki Roma kilisesi, en büyük beşinci kilise olarak kabul edilmektedir. Diğer dört kilise Kudüs, Antakya, Korint ve İskenderiye kiliseleridir. Petrus'un Roma'nın ilk piskoposu olduğuna ve burada idam edildiğine inanmak Katolikler için bir gerekliliktir. Ancak bu iddia ile ilgili yeterli kanıt mevcut değildir ve bunu inkâr eden teologların sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. (Ehrman, 2006) Mesela eski bir papaz olan Prof. Clement M. Butler'in ifadelerine göre Petrus'un zamanından günümüze ulaşabilen hiçbir belgede onun Roma'ya gittiği ve orada ikamet ettiği hakkında bir bilgi bulunamamıştır. Butler'a göre Petrus'un Roma'ya gittiğini ifade eden belgelere ancak birkaç kuşak sonra rastlanmaktadır. Bu söylentiler ortaya çıktıktan sonra da her yeni kuşak öncekinin dediklerini sonrakilere tekrarlamış ve böylece bir gelenek oluşturulmuştur. Belli bir zamandan sonra artık insanlar yalnızca anlatılan iddiayı ilk muhataplara bağlamaya önem vermiş ve hangi silsile ile o zamana kadar geldiğini önemsememişlerdir. Buna benzer iddialara Petrus'tan üç yüz yıl sonra yaşamış olan Eusebius ve Jerome ve diğer bazı kilise babalarının eserlerinde rastlanmaktadır. Bu kişiler kendilerinden öncekilerin anlattıklarını tekrarlamaktan başka bir şey yapmamışlardır. Kilise geleneği diye isimlendirilen iddialar aslında kanıtlanması ve ispatlanması zor olan iddialar değildir. Ancak Petrus'un Roma ziyareti ve ikameti, bazı teologlar tarafından kanıtlanması mümkün olmayan bir iddia olarak kabul edilmektedir. (Gallagher, 1894)

Hristiyanlığın ilk dönemlerine yönelik neredeyse İnciller kadar eski bir diğer kaynak da Didache (Havarilerin Öğretileri)'dir. Bu eserin yazarının kim olduğu tam olarak bilinmemektedir ancak M.S. I. yüzyılın sonlarında kaleme alınmış olduğu tahmin edilmektedir. Kitapta havariler, Hristiyanların görevleri, Ekmek-Şarap ayini ve vaftiz gibi konulardan bahsedildiği görülmektedir. Ancak hiçbir şekilde Petrus'un Roma'da ikamet ettiği, diğer havarilere göre bir üstünlüğü olduğu ve Roma Kilisesi'nin ilk piskoposu olduğu gibi konulardan bahsedilmemiştir. (Didache; Gallagher, 1894)

Yeni Ahit içerisinde bulunan yirmi bir mektuptan sekizi Roma ile bağlantılıdır. Bu mektupların hepsi de Pavlus'un yazdığı mektuplardır. Pavlus bu sekiz mektubun ikisini Roma'daki Hristiyanlara, altısını da Roma'dan diğer şehirlere yazmıştır. Ancak Petrus'un Roma'ya gelişi hakkında söz konusu sekiz mektupta en ufak bir ima bile bulunmamaktadır. Roma'daki kilisenin ve Hristiyan popülasyonunun varlığına dair elimizdeki en eski delil Pavlus'un Romalılara yazdığı mektuptur. Bu mektubun 50'li yıllarda yazıldığı tahmin edilmektedir. Bu mektupta geçen ifadelerle bakıldığında oradaki Hristiyanların arasında paganizm kökenli olanların da bulunduğu görülmektedir. Oysa Petrus'un yalnızca Yahudilere Hristiyanlığı anlatması planlanmıştır. Ayrıca söz konusu mektubun son kısmında Pavlus orada bulunanlara selam ederken herkesi isimleriyle saymasına rağmen Petrus'un ismi geçmemiştir. Bu durum bazı yorumcular tarafından bu mektubun yazıldığı dönemde Petrus'un henüz Roma'ya gitmediği için adının geçmediği yönünde

değerlendirilmiştir. Kilise babalarından Ireneus'un *Sapkınlıklara Karşı* isimli eserinde ise Roma kilisesinin iki muhteşem havari olan Petrus ve Pavlus tarafından kurulduğu yönünde bir gelenek karşımıza çıkmaktadır. Bu düşüncenin mantıklı olmadığı, yukarıda Pavlus'un mektubundaki ifadelerin delil gösterilmesiyle belirtilmiştir. Ancak Ehrman, Ireneus'un bu düşüncesinin politik olabileceğini ifade etmiştir. Çünkü o dönemde, yani II. yüzyılın sonunda Roma kilisesi kendisinin diğer Hristiyanlık merkezlerinden üstün olduğu iddiasındadır. Bu iddianın desteklenmesi için ise Roma kilisesinin en önemli iki şahsiyet olan Pavlus ve Petrus tarafından kurulduğu anlayışının oturtulmak istendiği tahmin edilmektedir. Gerçekte ise Roma kilisesinin kim tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Çünkü Pavlus ve Petrus Roma'ya gitmeden önce pek çok Hristiyan'ın Roma'ya gitmiş olduğu ve orada yaşamakta olduğu kaynaklarda anlatılmaktadır. (Ehrman, 2006; Gallgher, 1894)

2. Roma'nın İlk Piskoposu Petrus

Petrus'un Roma'nın ilk piskoposu olması hususunda ise farklı bilgiler mevcuttur. Ireneus bu görev için Linus'u işaret etmektedir. Ireneus'a göre Linus, Pavlus ve Petrus tarafından Roma'nın ilk piskoposu olarak atanmıştır. Kilise tarihçisi Eusebius ise Pavlus ve Petrus'un şehit edilmesinden sonra atanan ilk piskoposun Linus olduğunu belirtmiştir. Linus'tan sonra piskopos olan kişi ise I. Clement'tir. III. yüzyılın başlarında yaşamış olan Tertullian da ilk Roma piskoposunun Petrus tarafından atanan Clement olduğunu ifade ederek iyice kafa karışıklığına sebep olmuştur. Liber Pontificalis'e göre ise Roma piskoposlarının sıralaması Petrus, Linus, Cletus ve I. Clement şeklinde devam etmektedir. (Ehrman, 2006; Liber Pontificalis, 1916)

Catalogus Liberianus'un¹ genişletilmiş hali olan ve VI-VII. yüzyılda ilk kez derlenen Liber Pontificalis'te Petrus hakkında şu bilgiler verilmiştir:

Petrus Antakya'da yedi yıl piskoposluk yapmıştır. Nero'nun imparatorluğu sırasında Roma'ya gitmiştir ve orada yirmi beş yıl bir ay sekiz gün süreyle piskoposluk yapmıştır. Onun piskoposluğu boyunca Tiberius Caesar, Gaius, Tiberius Claudius ve Nero imparatorluk yapmışlardır. Evrensel olarak iki mektup ve Markos İncilini yazmıştır, çünkü Markos onun talebesi ve vaftiz oğludur. Linus ve Cletus adında iki kişiyi piskopos olarak atamıştır. Pek çok kez büyücü Simon'la İmparator Nero ve halkın önünde tartışmıştır. Clement'i piskopos olarak kutsamış ve tüm kiliseyi ona emanet etmiştir. Pavlus'la birlikte İsa'nın çarmıha gerilmesinin otuz sekizinci yılında idam edilmiştir. Vatikan'da, Via Aurelia'daki Nero'nun sarayının yanındaki çarmıha gerildiği yerin yakınında, Apollo tapınağında gömülüdür. (Liber Pontificalis, 1916)

Katolik bilginlerin Petrus'un Roma'yı ziyaret etmesi hususunda Yeni Ahit'ten çıkarabildikleri tek kanıt Petrus'un ilk mektubunda geçen "Babil" kelimesidir. (I. Pet. 5: 13) Söz konusu teologlara göre Petrus bu kelimeyle Roma'yı kastetmiştir. Ancak Petrus'un "Roma" yerine neden "Babil" dediği tam olarak açıklanamamaktadır. Erasmus'a göre bunun sebebi Petrus'un putperestlikle meşhur olan Roma'nın adını zikretmek istememesidir.

Putperestlik pek çok şehirde görülürken neden sadece Roma'ya karşı Petrus'un böyle bir tavır takınacağı tam olarak anlaşılamamaktadır ve dolayısıyla Erasmus'un iddiası da zayıf kalmaktadır. Ancak bu iddiayı benimseyen başka Protestan ve Katolik teologlar da bulunmaktadır. Diğer bir iddiaya göre ise "Babil", Mısır'da Heliopolis'in yakınında önemli bir kenttir. Bu kentte önemli sayıda Yahudi nüfusu bulunmaktadır, hatta orada bir Yahudi mabedi bile inşa edilmiştir. Bu iddia da ihtimal dâhilinde kabul edilmektedir. Çünkü Petrus'un talebesi Markos'un İskenderiye kilisesinin kurulmasında etkili olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Petrus'un, talebesi Markos'un yanına Mısır'a uğramış olması ve mektubunu bu kentten yazmış olması oldukça yüksek ihtimal olarak kabul edilmektedir. Petrus'un mektubunda kastettiği Babil'in neresi olduğuna yönelik diğer bir iddiaya göre ise Kahire şehrinin kurulduğu yerde eski bir Roma kenti bulunmaktadır ve burası "Babil" olarak isimlendirilmektedir. Başka bir iddiaya göre de Nil Nehri kenarına Babil'den sürgün edilen Babilliler tarafından kurulmuştur ve bu kentin adı da Babil'dir. Görüldüğü gibi Petrus'un mektubundaki "Babil" kelimesi hakkında pek çok yorum yapılmıştır. Hatta Petrus'un mektubunda bahsettiği "Babil" kelimesi ile Kudüs şehrini kastettiğini iddia eden teologlar bile mevcuttur. Sonuç olarak ise "Babil" kelimesi ile "Roma"nın kastedilmesi hususundaki iddiaların hiçbirini kanıtlanamadığı görülmüştür. (Finegan, 1998; Gallagher, 1894)

Petrus'un mezarının Roma'da olduğunu kanıtlamak amacıyla 1950'lerde Papa XII. Pie'nin kontrolünde kazılar yapılmaya başlanmıştır. Yapılan kazılarda elde edilen sonuçların Petrus'un Roma'da ve İmparator Nero zamanında idam edildiği geleneğini tasdik ettiği, ancak kazı sonuçlarının hepsinin halka açıklanmadığı belirtilmiştir. (Işık, 2006; O'Callaghan, 1953) Katolik teologlar Petrus'un Roma'daki piskoposluğu hakkında delil bulunmadığını kabul etmektedirler fakat Roma'ya gitmiş olduğunun da önemli bir kesim tarafından kabul edildiğini belirtmektedirler. (McBrien, 1966) Thomas Michel, Petrus'un önce Kudüs, sonra Antakya ve en son Roma kiliselerinin başı olarak kabul edildiğini ve Nero döneminde şehit edildiğini belirtmiştir. (Michel, 1992)

Kaynaklarda yeteri kadar bilgi bulunmadığı için Petrus'un misyon faaliyetleri ile ilgili net ifadeler ortaya koymak mümkün değildir. Aynı durum, evrensel olarak kabul edildiği halde Roma gezisi ve ikameti için de geçerlidir. Petrus'un Roma seyahatinin kutsal metinlerde hiçbir temeli bulunmadığı açıktır. Bu durum tamamen geleneksel olarak oluşturulmuş ve devam ettirilen bir inançtır. (Cullmann, 1961; Filson, 1954; Gallagher, 1894)

3. Petrus'un Şehit Edilişi

Petrus, hayatı boyunca pek çok önemli olaya şahitlik ettiği gibi hayatının son döneminde de zorlu tecrübeler yaşamıştır. Eldeki kaynakların çelişkili ifadeleri sebebiyle Petrus'un hayatının son dönemi hakkında net bilgiler ortaya koymak güçtür. Ancak bu başlık altında mevcut kaynaklar ışığında Petrus'un hapsedilmesi ve ölümü hakkında bilgi verilmeye ve çelişkili noktalara ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Hristiyan geleneğinde Petrus'un hayatı boyunca iki kez hapse atıldığı anlatılmaktadır. Birincisi Kudüs'te Kral Herod Agrippa zamanında M. 44'te gerçekleşmiştir. Resullerin İşleri kitabında bu hadise detaylı bir şekilde anlatılmıştır. O sıralar Herod'un bazı Hristiyanlara eziyet ettiği anlatılmaktadır. Herod, Yuhanna'nın kardeşi Yakup'u kılıçla öldürmüştür. Bunun ise Yahudilerin hoşuna gittiğini görünce de Petrus'un yakalanması için

¹ Otuz yedinci papa olan Liberius tarafından hazırlanmış olduğu düşünülen ve Petrus'tan Liberius'a kadar görev yapmış olan papaların listelendiği bir eserdir. Daha sonra onun daha genişletilmiş hali olan Liber Pontificalis

emir vermiştir. Petrus, Fısıh bayramında yakalanarak hapse atılmıştır. Herod, Petrus'u bayramdan sonra halkın önünde yargılamak istemiştir. Ancak Petrus, Rabb'in meleği tarafından zindandan salıverilmiştir. (Res. İş. 12: 1-19)

Petrus'un ikinci kez hapsedilmesinin ise Roma'da meydana geldiği erken kilise kayıtlarında belirtilmektedir. Ancak M. 60'lı yıllarda vuku bulduğuna inanılan bu olay hakkında Yeni Ahit'te hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Petrus'un Roma'da hapsedilmesi olayının birkaç cephesi vardır. Roma'ya gittiği bile tartışmalı olan Petrus'un orada şehit edilip edilmediği, nerede öldürüldüğü hakkında tarih boyunca Hristiyanlar arasında sıkı tartışmalar yaşanmıştır. Bu bağlamda önce bu konudaki genel Hristiyan düşüncesini dile getirip sonrasında ise karşı iddiaları dile getirmek yerinde olacaktır.

Resullerin İşleri'nde anlatıldığına göre Petrus, Kral Herod Agrippa tarafından hapse atılmasının ardından Tanrı'nın bir meleği tarafından salıverilince Kudüs'ten ayrılmıştır. Res. İş. 12: 17'de Petrus için "başka bir yere gitti" ifadesi yer almaktadır. Petrus'un gittiği yerin neresi olduğu ile ilgili farklı varsayımlar vardır. Bazı Yeni Ahit yorumcuları söz konusu "başka bir yer"i Roma olarak yorumlamaktadırlar. Burada Roma'nın açıkça söylenmemesinin sebebi olarak Pagan yetkililerin durumdan haberdar olması halinde Petrus'un başına bir iş gelebileceği endişesi sebebiyle gideceği yerin gizli tutulduğu ve Roma şehrinin açıkça ifade edilmemiş olduğu belirtilmektedir. Başka bir varsayıma göre Petrus'un gittiği yer Antakya'dır. Gal. 2: 11'de Petrus'un Antakya'ya gittiği ile ilgili bilgi bulunmaktadır. Ancak bu seyahatinin ne zaman meydana geldiği hakkında bir bilgi mevcut değildir. Bu belirsizlik ve varsayımlardan yola çıkarak Petrus'un gittiği "başka bir yer"in Roma İmparatorluğu'nun herhangi bir şehri olduğunu söylemek de mümkündür. Ayrıca Resullerin İşleri kitabının yazarının da bu konuda net bir bilgiye sahip olmadığı anlaşılmaktadır. (Cullmann, 1961)

Resullerin İşleri'ndeki Petrus ile ilgili ifadelerden kesin olarak anlaşılan ise Petrus'un Kudüs'te sahip olduğu her şeyi ve kilisedeki görevini bırakarak ayrılmasıdır. Bu ayrılışın amaçlarından birinin Yahudi baskısından kaçmak olduğu düşünülmektedir. Petrus'un "başka bir yere gitmesi"nden sonra, Res. İş. 15: 1-21'de anlatılan Havariler Konsili'ne kadar hiç sözü geçmemektedir. Bu konsilden sonra da Petrus adeta tamamen ortadan kaybolmuş gibi kendisinden bir daha hiç bahsedilmemiştir. (Cullmann, 1961)

Petrus'un ölümüyle ilgili Yuhanna 21: 18'de ifade edilen İsa ile Petrus arasında geçen bir diyalogda kullanılan "Sana doğrusunu söyleyeyim, gençliğinde kendi kuşağını kendin bağlar, istediğin yere giderdin. Ama yaşlanınca ellerini uzatacaksın, başkası senin kuşağını bağlayacak ve istemediğin yere götürecektir. İsa bunu, Tanrı'yı ne tür bir ölümle yücelteceğini belirtmek için söyledi. Sonra ona, 'Ardımdan gel' dedi." ifadeleri Petrus'un şehit edildiği şeklinde yorumlanmaktadır. (Ehrman, 2006)

Petrus'un şehit edilişi apokrif Petrus'un İşleri kitabında daha farklı şekilde anlatılmaktadır. Söz konusu kitaba göre Petrus'un Roma'daki cinsel ahlaksızlığı yasaklayıcı vaazları şehrin valisi Agrippa ve imparatorun arkadaşı Albinus'un eşleri üzerinde etkili olmuştur ve Albinus'un karısı Xanthippe ve Agrippa'nın karısı, kocaları ile aynı yatakta yatmayı terk etmişlerdir. Bu durumdan rahatsız olan Albinus ve Agrippa olaydan Petrus'u sorumlu tutmuş ve peşine düşmüşlerdir. Petrus'un tehlikede olduğunu fark eden Xanthippe kendisine haber etmiş ve Petrus Roma'yı terk etmek üzere harekete geçmiştir. Tam şehrin kapısından çıkarken Petrus karşısından İsa Mesih'in geldiğini görmüştür. Petrus, İsa Mesih'e

“Efendim nereye gidiyorsunuz?” (Lat. Quo vadis?) diye sormuş, o da “Roma’ya çarmıha gerilmeye gidiyorum.” demiştir. Buna karşılık Petrus, “Efendim tekrar mı çarmıha gerileceksiniz?” demiştir. İsa ise; “Evet, Petrus, tekrar çarmıha gerileceğim.” cevabını vermiştir. Bu olayın arkasından bir rüyadan uyanır gibi uyanan Petrus, İsa Mesih’in göğe yükseldiğini görmüş ve Roma’da İsa’nın yerine kendisinin çarmıha gerilmesi gerektiğini fark etmiştir. (Acts of Peter, 35)

Yaşadığı olayın ardından Petrus, Roma’ya geri dönmüş ve arkadaşlarına olacakları anlatmıştır. Petrus askerler tarafından yakalanmış ve Agrippa’ya götürülmüştür. Agrippa, Petrus’un küfür suçuyla çarmıha gerilmesini emretmiştir. Halk ayaklanmış ve “Eğer bu adam ölürse, onun Tanrı’sının bizi yok edeceğinden korkuyoruz” diyerek Agrippa’dan onu serbest bırakmasını istemişlerdir. Petrus halkı sakinleştirmiş ve onlara vaaz vererek kendisi için verilen Tanrı emrini ertelemeyeceğini söylemiştir. (Acts of Peter, 36)

Baş aşağı çarmıha gerilme hususunda bazı yorumcular Petrus’un kendisini İsa ile aynı şekilde çarmıha gerilecek kadar değerli görmemesi sebebiyle bu şekilde çarmıha gerilmeyi istediğini ifade etmişlerdir. (MacArthur, 2002) Ancak Petrus’un İşleri kitabında daha farklı bir sebep Petrus’un bizzat kendisinden aktarılmaktadır. Petrus’a göre ilk insan Âdem dünyaya (yeni doğan bebekler gibi) baş aşağı gelmiş ve her şeyi tersten görmüştür. İnsanlar da Âdem gibi her şeyi tersten görmüşlerdir; doğruyu yanlış, yanlış doğru; gerçeği sahte, sahteyi gerçek. Petrus’a göre bu yaratılışın sırrıdır. İşte bunun için Petrus baş aşağı çarmıha gerilerek her şeyi olması gerektiği gibi doğru şekilde göreceğine inanmıştır. (Acts of Peter, 38)

Metnin devamında Petrus’un öldükten sonra arkadaşı Marcellus tarafından çarmıhtan indirildiği, cenazesinin süt ve şarapla yıkandığı, güzel kokularla mermer bir tabuta koyulduğu ve Marcellus’un kendisi için hazırlanmış olduğu mezara gömüldüğü anlatılmaktadır. Bunun yanında Petrus’un Marcellus’un rüyasına girdiği ve cenaze merasimindeki şatafattan memnun olmadığını söylediği anlatılmıştır. (Acts of Peter, 40; Ehrman, 2006)

Eusebius (2011), kitabında Petrus’un Roma’da çarmıha gerilerek şehit edildiğini yazmıştır. I. Clement’ten alıntı yaptığı belirten Eusebius, Petrus’un şehit edilmeden önce karısının öldürülmesini izlemek zorunda bırakıldığını da belirtmiştir. Kitapta Petrus’un “Efendimizi hatırla” diyerek karısını teselli ettiği aktarılmıştır. Ancak Eusebius kitabını yazmadan önce Petrus’un şehit edilişinin bir gelenek haline geldiğini iddia eden teologlar vardır. (Ehrman, 2006; MacArthur, 2002)

Bu iddiaların yanında Romalı bir rahip olan Caius’un, M. 200’de kaleme aldığı eserde ifade ettiğine göre Petrus’un Roma’da çarmıha gerildiği yer, İmparator Nero’nun arenasına yakın bir bölgede bulunan “Vatikan” tepeleridir ve Petrus’un cenazesi de bu tepelerde gömülüdür. (Işık, 2006)

Apokrif metinler arasında önemli bilgiler içeren Clement’in Yakup’a mektubu Petrus’un ölümü bağlamında önemli bilgiler içeren bir metindir. Söz konusu mektuba göre Petrus, dünyanın karanlık tarafının yani Batı’nın aydınlığa kavuşturulması görevini yerine getirmek üzere Roma’dayken ölmüştür. Hatta Petrus’un sonunun bu şekilde olması amacıyla İsa ona “Petrus” adını vermiştir. Petrus’un ölüm şekli hakkında bu metinde bilgi bulunmamaktadır. Mektupta ayrıca Petrus’un ölmeden önce Clement’i kendisinin yerine piskopos olarak kutsadığı anlatılmaktadır. Mektuptaki ifadelerle göre Clement bu göreve ilk başta karşı çıkmıştır. Ancak Petrus’un Clement’i kendisinden daha bilgili ve Petrus’la daha

fazla vakit geçirmiş biri olmadığına ikna ederek Clement'in yeni görevini kabul etmesini sağladığı anlatılmaktadır. (Schaff, 1995)

Buraya kadar anlatılanlar Petrus'un ölümü hakkında Kilisenin onayladığı ve çoğunluk tarafından kabul edilen görüşlerdir. Bazı teologlar, yukarıda ifade edilen bilgilerden yola çıkarak farklı düşünce ve iddiaları öne sürmüştür. Petrus'un ölümü hakkında geleneğe göre oldukça farklı bir iddiayla ön plana çıkan teolog Donald Fay Robinson'dur (1905-1991).

Donald Fay Robinson (1945), Petrus'un Kudüs'te M. 44'te hapse atıldığı zaman öldüğünü iddia etmiştir. Onun iddiasına göre Res. İş. 12:17'de geçen "başka bir yere gitti" ifadesi Petrus'un öldüğünü kastetmektedir. Bunun delili olarak ise I. Clement 5:4'te Petrus'un ölümünden bahsedilirken de aynı şekilde "kendisi için ayrılan kutsal yere gitti" ifadesini öne sürmektedir. Hem I. Clement'te hem de Resullerin İşleri'nde kullanılan üslubun aynı olduğunu söyleyen Robinson, hiçbir yerde Petrus'un öldüğünün doğrudan ifade edilmeden dolayı bir anlatımla anlatıldığını belirtmiştir. Ona göre Res. İş. 12:17'deki "başka bir yere gitmek" kalıbının "ölmek" anlamında kullanıldığına dair başka yerlerde de örnekler vardır. Mesela Eski Ahit'te "gitti" anlamına gelen *גָּלַל* kelimesinin "ölmek" anlamında kullanıldığını öne sürmektedir. Ayrıca Petrus'un Kudüs'teki zindandan Rabb'in meleşti tarafından salıverilmiş olması da onun hapisten bedenen kaçtığı anlamına gelmemekte, ölmesinin de hapisten kurtulmak anlamına geldiğini belirtmiştir. Resullerin İşleri kitabının devamındaki ifadeler de bu teorinin doğruluk payını kuvvetlendirmektedir. Çünkü bu kısımdan sonra kitap boyunca, tek istisnası Havariler Konsili olmakla birlikte, Petrus'tan hiç bahsedilmemektedir. (Smaltz, 1952)

Robinson'un Petrus'un M. 44 yılında Kudüs'te öldüğünü iddia etmesinin ardından ise akıllara "M. 49'daki Havariler Konsili'nde neden Petrus'tan söz ediliyor?" sorusu gelmektedir. Bunun için ise Warren M. Smaltz'ın (1895-1954) şu şekilde Robinson'u destekleyen bir teorisi bulunmaktadır. Smaltz, Havariler Konsilinde bahsedilen Petrus'un havari Petrus olmadığını iddia etmektedir. Ona göre konsile katılan Petrus, Res. İş. 13:1'de Antakya'daki peygamberler ve öğretmenler arasında adı geçen "Niger denilen Şimon (Symeon)"dur. Res. İş. 15:2'de Pavlus ve Barnabayla birlikte Kudüs'e giden kardeşlerden biri de bahsi geçen Niger denilen Simon olabilir. Smaltz'a göre bu durum Res. İş. 15:14'te Yakup'un neden Petrus değil de Simon (Symeon) diye hitap ettiğini de açıklamaktadır. Çünkü Yeni Ahit'te başka hiçbir yerde ona Symeon şeklinde hitap edilmemektedir. Res. İş. 15:7'de "Petrus" adının zikredilmesini ise sonraki yüzyıllardaki İncil çoğaltıcılarının ön kabulü sebebiyle "Symeon" adının "Simon Petrus"u kastettiğini düşünerek bir yanlış anlama sonucunda "Petrus" şeklinde kopyaladıklarını iddia etmiştir. Bunların yanında Res. İş. 15:13'te Yakup'un havarilerin lideriymiş gibi konuştuğu açıktır. Smaltz'a göre Petrus'un bu toplantıda hazır olması durumunda Yakup'un böyle bir pozisyonda olamayacağı da gayet mantıklıdır. (Smaltz, 1952)

Robinson, Petrus'un ölüm yeri ile ilgili kendi fikrini sunmasının yanında diğer iddiaları çürüten deliller de sunmaktadır. Petrus'un ölümüne atıf yapılan en eski iki yer Yuhanna İncili ve Clement'in mektubudur. Yuhanna 21:18-19 da geçen ifade şudur: "Sana doğrusunu söyleyeyim, gençliğinde kendi kuşağını kendin bağlar, istediğin yere gidersin. Ama yaşlanınca ellerini uzatacaksın, başkası seni bağlayacak ve istemediğin yere götürecektir." Bunu, Tanrı'yı ne tür bir ölümle yücelteceğini belirtmek için söyledi." Clement'in mektubundaki ifade ise şudur: "Petrus kıskançlık sebebiyle pek çok sıkıntı çekmiştir ve imanlı bir şekilde kendisi için hazırlanan görkemli yere gitmiştir." (1 Clem. 5:4)

Bu iki kaynaktan sonra M. 160 yılına kadar Petrus'un ölümünden bahseden başka bir kaynak bulunmamaktadır. Bu noktada ise Eusebius'un M. 160'larda yaşamış Korint piskoposu Dionisius'tan aktardığı şu sözler dikkat çekicidir: "Petrus ve Pavlus için Roma ve Korint'te mezarlar bulunmaktadır. İkisinin de Korint'te mezarının bulunmasına karşın her ikisi de Roma'da şehit edilmişlerdir." Arkasından Roma piskoposu Zephyrinus'tan da şu sözü aktarmaktadır: "Fakat ben size piskoposların zaferlerini gösterebilirim. Eğer Ostia yoluyla Vatikan'a giderseniz yolda kiliseyi kuranların mezarlarıyla karşılaşacaksınız." (Eusebius, 2011; Finegan, 1998; Robinson, 1945)

Yukarıdaki Petrus'un Roma'da öldüğüne dair delil olarak kabul edilen ifadeler incelenince olursa Yuhanna İncilindeki ifadeye doğrudan Petrus'un ölümünün yeri ve şekli ile ilgili bir bilgi bulunmadığı fark edilmektedir. Bu cümledeki ifadeden çıkarılabilecek ilk anlam yaşlanınca insanın çaresizleşmesidir. Bunun haricinde biraz yorum katarak yapılabilecek çıkarım ise Petrus'un hapse atılmasının kastedilmiş olabileceğidir. Clement'in kullandığı kelimenin (Yun. μαρτυρησας) ise bir yanlışlık neticesinde "şehit" olarak tercüme edildiği tahmin edilmektedir. "Tanık" anlamına gelen bu kelimenin μαρτυρησας yerine μαρτυρησας şeklinde yazılarak "şehit" anlamında tercüme edildiği iddia edilmiştir. Ayrıca Clement'in söz konusu mektubunda şehit olan kilise büyüklerinin bir listesini yapıyor olmadığı için, söz konusu kelimeyi "şehit" anlamında kullanmış olması mantıklı değildir. (Robinson, 1945)

Robinson'a göre Petrus ve Pavlus'un mezarlarının Vatikan ve Ostia Yolu'nda olmaları mümkün değildir. Çünkü o dönemde bu bölgelerin Hristiyan inancıyla hiçbir ilgisi bulunmamaktadır. Hristiyanların mezarlık olarak kullandıkları yer farklı bir noktadadır. Arkeolojik çalışmalar bunu açık bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Şu an Petrus ve Pavlus'un mezarının bulunduğu yer olarak bilinen yerler aslında onların idam edildikleri yer olarak tahmin edilmektedir. Mezarların burada bulunduğu iddiasının daha sonradan bu hikâyeye yapılmış bir eklenti olduğu ifade edilmiştir. Vatikan'da kazıların yapıldığı bölgedeki mezarlıkta yapılan inceleme sonucu mevcut olan mezarlardan en eskisinin M. 70 yılına ait olduğu belirtilmiştir. Bu da söz konusu mezarın hem Petrus'a hem de Nero zamanına ait olmadığını göstermektedir. Ayrıca bu mezarların Hristiyanlara ait olduğunu gösteren bir işaret de bulunmamakla birlikte putperestlere ait olduğuna dair deliller görülmüştür. Bunun yanında Petrus'a ait olduğu düşünülen mezarın yakınlarında bazı kemik parçaları bulunmuştur, ancak bunların da Petrus'a ait olduğu kanıtlanamamıştır. Bu bölgenin Hristiyanlar için önemli olduğu ve IV. yüzyılda İmparator Konstantin tarafından buraya bir kilise yaptırıldığı belirtilmiştir. Ancak II. ve III. yüzyıllarda buraya dikilmiş olan ve çoğu paganlara ait olan mezar ve anıtların kilisenin inşa edilebilmesi için ortadan kaldırıldığı ifade edilmektedir. Fakat buradaki mezarlar veya anıtlarla ilgili kayıtlarda da Petrus hakkında hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Filson, Liber Pontificalis'te Konstantin'in Petrus'un mezarını bronz levhalarla kapatarak üzerine Confessio (Günah Çıkarma yeri) yaptırdığını, lakin yapılan arkeolojik çalışmalarda bunun doğru olmadığını ortaya çıkarıldığını belirtmiştir. (Filson, 1954; Robinson, 1945) Ancak tarafımızdan Liber Pontificalis'te yapılan taramada böyle bir bilgiye rastlanmamıştır.

Sonuç

Havari Petrus, Hristiyan dünyasının en önemli şahsiyetlerinden olması sebebiyle yaptığı faaliyetler oldukça önem arz etmektedir. Katolik Kilisesi teolojik alt yapısını Petrus'un Roma'ya gittiği ve orada şehit edildiği olgusu üzerine inşa ettiği için bu fikrin en önemli savunucularındandır. Protestan teologlar da Petrus'un Roma'ya gitmediği hususunda

önemli argümanlar ortaya koymuşlardır. Katolik Kilisesi İsa'nın "Ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım." (Mat. 16: 18) ifadesini hem literal hem de mecazi manada kabul ettiği için Petrus'un Roma'ya gittiğini savunmuş ve farklı şekillerde kanıtlama yoluna gitmiştir. Son yüzyılda Vatikan'da yapılan arkeolojik kazı gibi Petrus'un Roma'da öldürüldüğü iddiasını kanıtlamaya yönelik bazı girişimlerin sonuçlarının tamamı objektif bir şekilde halka açıklanmamıştır. Bu durum ise Protestanların haklı olabileceğini akla getirmektedir. Zira tarihsel süreç ve metinler bütüncül olarak dikkate alındığında Petrus'un Roma'ya gitmemiş olması daha akla yatkındır.

Hristiyanlığın ilk döneminde kaleme alınmış hem kutsal metinlere hem de kilise babalarının yazılarına bakıldığında Petrus'un Roma seyahatinin muğlak olduğu ortadadır. Metinler karşılaştırıldığında bir tutarsızlığın mevcut olduğu göze çarpmaktadır. Adeta ilk iki yüzyıl kaleme alınan metinlerle sonraki süreçte kaleme alınan metinler arasında oldukça önemli farklar görülmektedir. Roma İmparatorluğu ve onun günümüzdeki en önemli temsilcisi olan Katolik Kilisesinin Petrus'un Roma'ya gitmesini bu kadar tutkulu bir şekilde iddia etmesinin ise siyasi sebeplere bağlı olabileceğini düşünmekteyiz. Çünkü kiliselerin ellerindeki otorite ve yetki İsa'ya olan bağ ve ilişkileri ile doğru orantılıdır. Roma Kilisesi de sahip olduğu otoriteyi apostolik silsile ile İsa'ya bağlamak maksadıyla havarilerin reisi Petrus'un Roma'ya geldiği iddiasını sürdürmüş ve savunmuştur.

Petrus'un şehit edilmesi hususunda ise D. F. Robinson ve W. M. Smaltz'ın iddiaları mantıklı olmakla birlikte yaklaşık iki bin yıllık bir geleneğin reddedilmesi ve tersinin kanıtlanması oldukça zor bir durumdur. Ancak Petrus'un Roma'da şehit edildiğinin de yine Roma seyahati gibi tam olarak kanıtlanamadığı ortadadır. Yapılan tüm çalışma ve iddialar göz önüne alındığında Petrus'un öldürüldüğü ve defnedildiği yerin şu an neresi olduğunun kimse tarafından bilinmediğini tahmin etmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Cullmann, O. (1961). *Peter* (Floyd V. Filson Çev.). Westminster Press.
- Ehrman, B. D. (2006) *Peter, Paul and Mary Magdalene*. Oxford University Press.
- Eusebius. (2011). *Kilise Tarihi*. Chiviyazıları Yayınevi.
- Filson, F. V. (1954). The Grave of Peter. *The Biblical Archeologist*, 17(1). 23-24.
- Finegan, J. (1998). *Handbook of Biblical Chronology*. Hendrickson Publishers.
- Gallagher, M. (1894). *Was the Apostle Peter Evet at Rome?*, Hunt & Eaton.
- Işık, H. (2006). *Papalık*. Ozan Yayıncılık.
- Liber Pontificalis (The Book of the Popes)*. (1916). (Louise Ropes Loomis Çev.).
- Kitabı Mukaddes*. (1998). Kitabı Mukaddes Şirketi.
- MacArthur, J. (2002). *Twelve Ordinary Men*, Nelson Books.
- McBrien, R. P. (1966). *Catholicism*, Harper One Publishing.
- Michel, T. (1992). *Hristiyan Tanrıbilimine Giriş*. Ohan Basımevi.
- O'Callaghan, R. T. (1953). Vatican Excavations and the Tomb of Peter. *The Biblical Archeologist*, 16(4), 69-87.

Robinson, D. F., (1945). Where and When Peter Die?. *Journal of Biblical Literature*. 64(2). 255-267.

Schaff, P. (1995) *Ante-Nicene Fathers* (Cilt 1-10). Hendrickson Publishers.

Smaltz, W. M. (1952). Did Peter Die In Jerusalem?. *Journal of Biblical Literature*. 71,(4) 211-216.

İnternet Kaynakları

<http://www.earlychristianwritings.com/text/1clement-lightfoot.html> (10.12.2020)

<http://www.vatican.va/content/pius-ix/en.index.4.html> (10.12.2020)

<http://www.earlychristianwritings.com/text/didache-roberts.html> (10.12.2020)

<http://www.earlychristianwritings.com/text/actspeter.html> (4.11.2019)